

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه ملایر

دانشکده علوم انسانی - گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد فلسفه آموزش و پرورش (گرایش تعلیم و تربیت)
تمثیل های قرآنی و پیا مد های آن برای تعلیم و تربیت

استاد راهنما:

دکتر علی ایمان زاده

استاد مشاور:

دکتر ناصرالدین حسن زاده

به وسیله ی :

زهرا اسماعیلی

دی ماه ۱۳۹۱

تقدیم به :

تقدیم به منجی عالم.

تقدیم به روح بلند و ملکوتی همه کسانی که در جهت ترویج دین مبین اسلام قدم برداشته و عمر کرانیه را در این

راه روشن صرف نموده اند.

تقدیم به پدر، مادر، و همسر م که یاران همیشگی راه روشنم هستند،

به پاس مهربانی های بی درنشان.

تقدیر و تشکر :

من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق

بدین وسیله از تک تک عزیزانی که دست یاری گرشان آب حیات و چشمه های زمزم شوق ایمان و سرچشمه ی بقای فرهنگ یک جامعه ، بلکه رمز حیات نسل هاست، سپاسگزارم.

در اینجا بر خود واجب می دانم که از راهنمایی های ارزنده استادان بزرگوار جناب آقای دکتر علی ایمان زاده که زحمت راهنمایی اینجانب و دکتر ناصرالدین حسن زاده که تقبل زحمت مشاوره پژوهش را پذیرفتند و جناب آقای دکتر خاکپور و از تمامی اساتید و عزیزانی که در مراحل مختلف نگارش این پژوهش ، بنده را یاری فرمودند و همچنین از مسئولین محترم دانشگاه ملایر صمیمانه تشکر و قدر دانی می نمایم.

نام خانوادگی دانشجو: اسماعیلی	نام : زهرا
عنوان پایان نامه: تمثیل های قرآنی و پیامد های آن برای تعلیم و تربیت	
استاد راهنما: دکتر علی ایمان زاده	استاد مشاور: دکتر ناصرالدین حسن زاده
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته : تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش
گرایش: تعلیم و تربیت	دانشگاه ملایر- گروه: علوم تربیتی
تاریخ فارغ التحصیلی: دی ماه ۱۳۹۱	تعداد صفحات: ۱۷۰
کلید واژه: تمثیل، تعلیم و تربیت	

چکیده:

هدف از انجام این پژوهش بررسی تمثیل های قرآنی و ارائه ی روش ها و راه کار های تربیتی در امر تعلیم و تربیت می باشد از بحث های شیرین و زیبای قرآن تمثیلات وارده در سوره های مختلف است. در تعریف تمثیل با استفاده از تعریف های وارده می توان گفت که: تمثیل هرگاه وجه تشبیه، وصفی باشد غیر حقیقی و از امور متعددی تنزع شده باشد تمثیل نامیده می شود. درباره فواید تمثیلات می توان گفت که: تمثیل حقایق اخلاقی و اجتماعی را که فرا تر از حس و لمس است در قالب امور محسوس می ریزد و آن را به اذهان نزدیک تر می سازد ولذا یکی از بهترین روش های تاثیر بر نفوس تمثیل است. کاربرد تمثیل و دیگر شیوه های بیانی قرآن از نشانه های اوج بلاغت ادبی و هنری قرآن کریم است.

از سوی دیگر می دانیم که هدف داستان ها و تمثیل های قرآنی گزارش گیری تاریخی نیست بلکه پشت هر داستان و تمثیل نتیجه ای اخلاقی و تربیتی نهفته است که مهمترین آن دعوت به تدبیر و تاثیر گذاری و در نهایت تربیت انسان است.

پژوهش حاضر در پنج فصل انجام یافته است. در فصل اول به کلیات تحقیق پرداخته شده و پس از مقدمه، بیان مسئله، اهمیت و پژوهش، اهداف تحقیق و سوالات تحقیق مطرح شده است. در فصل دوم مبانی نظری و پیشینه ی تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است که شامل تعریف مثل، انواع و فواید مثل و نحوه ی ارائه ی مثل و پیشینه تحقیق می باشد. فصل سوم تحت عنوان پیامد های تربیتی تمثیل که شامل ویژگی های تمثیل های قرآنی و اهداف و روش های تربیتی تمثیل های قرآنی می باشد و در نهایت فصل های چهارم و پنجم پژوهش به خلاصه ی فصل ها نتیجه گیری و ارائه ی پیشنهادات می پردازد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- بیان مسأله

۳-۱- ضرورت تحقیق.....	۵
۴-۱- اهداف تحقیق.....	۹
۵-۱- سوالات تحقیق.....	۹
۶-۱- روش تحقیق.....	۹
۷-۱- تعریف اصطلاحات و مفاهیم.....	۱۱
فصل دوم: پیشینه و ادبیات تحقیق.....	
۱-۲- معنی مثل.....	۱۳
۲-۲- اقسام مثل.....	۱۸
۳-۲- فواید مثل.....	۲۴
۴-۲- تفاوت تشبیه و تمثیل.....	۳۴
۵-۲- مثل در قرآن.....	۳۸
۶-۲- واژه مثل و معانی آن در قرآن.....	۴۰
۷-۲- فواید ذکر مثل.....	۴۲
۸-۲- انواع مثل های قرآنی.....	۴۳
۹-۲- جایگاه و اهمیت تمثیل در قرآن.....	۴۶
۱۰-۲- موضوع مثل های قرآنی.....	۴۹
۱۱-۲- پیشینه تحقیق.....	۵۶
فصل سوم: پیامد های تربیتی تمثیل های قرآنی.....	
۱-۳- انواع تمثیل های تربیتی.....	۶۲
۲-۳- ویژگی های تمثیل های قرآنی.....	۶۶
۱-۲-۳- جامعیت و گستردگی.....	۶۶

- ۶۸.....۲-۲-۳ - سهولت و قابل فهم بودن.....
- ۷۱.....۳-۲-۳- تصویرگری مفاهیم و حیات بخشیدن به الفاظ.....
- ۷۲.....۴-۲-۳- استفاده از مظاهر و پدیده های طبیعی.....
- ۷۴.....۵-۲-۳- دقت و واقعیت (خیالی و خرافی نبودن).....
- ۷۵.....۶-۲-۳- ارتباط و هماهنگی با محیط.....
- ۷۶.....۷-۲-۳- تنوع اسلوب تمثیلات.....
- ۷۸.....۸-۲-۳- نظم منطقی (توالی موضوعات).....
- ۸۰.....۹-۲-۳- روش مقایسه ای تقابل و رویارویی صحنه ها.....
- ۸۲.....۱۰-۲-۳- ایجاز (حذف برخی تقاطع و صحنه ها).....
- ۸۳.....۳-۳- مهم ترین آثار تربیتی قرآن.....
- ۸۳.....۱-۳-۳- تحول آفرینی و تاثیر گذاری عمیق بر دلها.....
- ۹۰.....۲-۳-۳- ایجاد نشاط و انبساط خاطر در دلها.....
- ۹۱.....۳-۳-۳- بر انگیختن قوای حسی در جهت اقناع عقلی.....
- ۹۴.....۴-۳-۳- گسترش افق فکر و اندیشه ی انسان.....
- ۹۶.....۵-۳-۳- رشد هماهنگ و متعادل غرایز و عواطف انسان.....
- ۱۰۲.....۶-۳-۳- ارتباط دادن آدمی با واقعیت های زندگی و باز داشتن از تخیلات اوهام.....
- ۱۰۵.....۴-۳- اهداف و روش های تربیتی تمثیلات قرآن.....
- ۱۰۶.....۱-۴-۳- هدف: توجه دادن به ارزش ها و مکارم اخلاقی.....
- ۱۰۷.....۲-۴-۳- روش معرفی نمونه.....
- ۱۱۶.....۳-۴-۳- روش مقایسه ای.....
- ۱۱۹.....۴-۴-۳- روش ترسیم و تصویر.....
- ۱۲۰.....۵-۴-۳- هدف: تبیین حقایق غیبی.....

- ۱۲۱..... هدف: تبیین مبانی اعتقادی ۳-۴-۶
- ۱۲۲..... روش ترسیم و تجسیم حالات روحی افراد ۳-۴-۷
- ۱۲۵..... روش الگویی ۳-۴-۸
- ۱۲۶..... روش بر انگیزتن و تهیج نیروی فکر و اندیشه بشر ۳-۴-۹
- ۱۲۸..... روش عبرت آموزی ۳-۴-۱۰
- ۱۲۹..... هدف: حق محوری ۳-۴-۱۱
- ۱۳۳..... هدف: عدم دل بستگی به دنیا ۳-۴-۱۲
- ۱۳۴..... هدف: دوری از کافران ۳-۴-۱۳
- ۱۳۶..... هدف: خاموش ساختن افراد لجوج ۳-۴-۱۴
- ۱۳۷..... روش ابتلا ۳-۴-۱۵

فصل چهارم : یافته های تحقیق ۱۴۱

- ۱-۴-۱ سوال اول ۱۴۲
- ۲-۴-۲ سوال دوم ۱۴۷
- ۳-۴-۳ سوال سوم ۱۴۹

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری ۱۵۵

- ۱-۵-۱ خلاصه ی پژوهش ۱۵۶
- ۲-۵-۲ پیشنهادات پژوهش ۱۶۵
- ۳-۵-۳ محدودیت های پژوهش ۱۶۶

منابع و مأخذ ۱۶۷

فصل اول

کلیات تحقیق

۱- مقدمه :

قرآن شریف کتاب هدایت انسانهاست و ما را به پایدارترین راه و مسیر نجات هدایت می کند، این تنها نسخه ی شفا بخش دردها و آلام بشر و تنها کتاب آسمانی محفوظ از تحریف می باشد و بنا به فرموده امام رضا (ع) : قرآن حبل المتین (ریسمان محکم) انسان با خداوند می باشد. قرآن کریم کتاب انسان سازی است و تکیه ی آن بر انسان و تربیت اوست، از این جهت یکی از عمیق ترین و پرمحتواترین کتاب تربیتی در فرهنگ بشری است، این کتاب آسمانی با وا داشتن انسانها به تفکر و تعقل و تدبر در آیات الهی و نظام آفرینش و موجودات اطراف خود و نظر در خلقت خویش و سیر در زمین و کندو کاو و تعمق در سرگذشت اقوام پیشین و یافتن عوامل بقاء و سقوطشان و نیز معرفی انسان های مقاوم و نمونه و بیان زندگانی رسولان الهی و غیره به ترتیب، راهنمایی، رشد، هدایت آنها اهمیت می گمارد و در این راه از «تمثیل» که حقایق و واقعیات دور از ذهن را برای مردم نزدیک و مجسم و قابل فهم می سازد، استفاده می کند و آن را به خدمت می گیرد و مسائل پیچیده و غیر محسوس را در قالب «مثال» و حکایت قابل درک اندیشه انسانها می سازد (ثواب، ۱۳۷۶، ص ۶). یکی از شیوه های موثر و جذاب در تعلیم و تربیت استفاده از تمثیل، تشبیه و استعاره است گاهی از اوقات یک مطلب عقلانی و غیرقابل هضم را با یک تشبیه و تمثیل ساده می توان قابل هضم کرد به گونه ای که مخاطب به راحتی پیام را دریافت کند،

قرآن کریم بارها از این روش استفاده کرده است تا آنجا که در آیه ۸۹ سوره مبارکه اسراء می فرماید « و لقد ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ: ما برای مردم در این قرآن از هر مثلی بکار بردیم.» ائمه معصومین که مفسرین قرآن هستند بارها از تمثیل و تشبیه در مسائل مختلف اعتقادی، اجتماعی خصوصاً تربیتی بهره گرفته اند چون انسانها با موجودات مادی و محسوس بیشتر آشنایی دارند مطالب عمیق و عقلانی را می توان با استفاده از شیوه تمثیل به او منتقل کرد تا بدینوسیله کم کم زمینه درک مسائل عقلانی و غیرمحسوس نیز برای او فراهم گردد. که این خود می تواند زمینه ساز تربیت افرادی متفکر، نقاد و متعهد را فراهم سازد. باشد که از این دریای بی کران بهره مند شویم (محمدقاسمی، ۱۳۸۲، ص ۷۳).

پیامی که در طول قرون اسلامی از آیه ۳۰ سوره فرقان برداشت شده است، بیان «نکوهش از مهجور کردن قرآن» است، که به عنوان شکایت رسول خدا - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ - در روز قیامت به محضر پروردگار عرضه می گردد. آیه «و قال الرسول يا رب ان قومى اتخذوا هذا القرآن مهجوراً» (فرقان / ۳۰) موجب شده است تا بسیاری پس از بحث از ماهیت مهجوریت قرآن، عوامل آن را بازشناخته و از مهجوریت قرآن کاسته و هر چه سریعتر خود و دیگران را از دایره این قوم مهجور کننده بیرون کشیده و خویش را از ننگ آن برهانند.

دین مقدس اسلام دارای نظامی فراگیر و شامل است. به نحوی که هر متخصص متعهد و منصفی از هر فنی، به نحوی با نظرات دین اسلام سروکار دارد. چرا که اسلام همانند دیگر ادیان الهی بر تمام شئون انسانی اعم از اقتصاد، اجتماع، سیاست، حکومت، ... و به خصوص حوزه تعلیم و تربیت اشراف دارد. سرّ این واقعیت به طور اجمال این است که، اساساً دین را برنامه زندگی بشر دانسته اند. پس منطقاً این برنامه باید با تمام شئون زندگی او منطبق باشد.

توجه مستقیم خطابات قرآنی و بقیه کتب آسمانی به انسان، نشان از توجه عمیق و دقیق همه ادیان الهی به ویژه اسلام به نفس انسانی و ابعاد مختلف وجودی او است. توجه اسلام به

ابعاد فردی انسان، اعم از بعد عاطفی (وجدان، امیال، غرایز، احساسات و...)، عقلانی (خرد، دانش، شناخت، افکار، عقاید و...) رفتاری و نیازهای زیستی، روحی روانی، عاطفی و... نشانگر این اهمیت است.

۱-۲- بیان مساله

بحث پیرامون و تمثیلات قرآنی موضوعی است که نمی توان به تمام جوانب و راز و رمزهای آن پی برد چرا که کتاب حق تعالی چشمه فیاضی است که حقایق آن پایان ناپذیر است و معدن ذیقیمتی است که افکار معدود بشری به تمام جوانب و ذخایر بی بدیل آن دسترسی ندارد لیکن در پژوهش حاضر در پی آن هستیم تا در حد امکان برخی از جنبه های تمثیل و کاربرهای آن در حوزه تعلیم و تربیت مورد بررسی قرار گیرد و خوشه ای از این خرمن پر بار برگیریم، در تمثیل حجم و شکل مهم نیست- مثل ابزار روشنگری و بصیرت دادن است، در آوردن مثلها هیچ چیز که موجب عیب یا مایه شرمندگی باشد وجود ندارد و خدا با حکمت عظیمش از این تمثیلهای، آزمایش دلها و روانها را دارد فرموده است مقصود از بیان امثال تأثیری است که در دلها می گذارد که وصف شیء به تنهایی، آن تأثیر ندارد و منظور از مثل تشبیه کردن، پوشید به آشکار و غایب به شاهد است تا حقیقت قابل فهم شود.

تمثیل صورتی از اندیشیدن و شکلی از سخن گفتن است که در آن همانندی میان دو چیز مورد نظر است، در تمثیل، می کوشیم ویژگی ها و احکام یک شیء شناخته شده یا مأنوس را به شیء ناشناخته یا نامأنوس نسبت دهیم و به این طریق آنرا بشناسیم یا مأنوس کنیم. بهره وری از تمثیل در نظام های تربیتی همواره رایج بوده و بیشتر ایجاد انس ذهنی نقش داشته است.

نقش تمثیل در نظام های تربیتی به دو نحو قابل استفاده است که آنها را به ترتیب تمثیل درجه یک و درجه دو می نامیم، در تمثیل درجه یک، ما از تمثیل به منزله ی یک روش تربیتی استفاده می کنیم تا در فرد تغییر ذهنی، روانی یا اجتماعی معینی را به وجود آوریم، اما در تمثیل درجه دو، ایجاد تغییر معینی در فرد، مورد نظر نیست، بلکه این مسأله مطرح است که اصولاً تربیت خود به چه می ماند. به عبارت دیگر، به جای آنکه اجزایی از جریان تربیت مورد توجه باشد کل جریان تربیت آدمی مورد نظر است و به همین دلیل، آن را تمثیل درجه دو می نامیم (باقری، ۱۳۸۹، ص ۶۵).

در تقسیم بندی امثال قرآن «سیوطی» این گونه امثال را به دو قسم تقسیم کرد، یک قسم امثال ظاهری که به آن تصریح شده است یا واژه مثل در آیه ذکر شده است یا این که در قالب تشبیه یا به کار بردن حرف «ک» به نحوی به آن تصریح شده است قسم دوم امثال مخفی که واژه ی مثل در آن ذکر نگشته ولی مفهوم آن دلالت بر مثل دارد. نگارنده سعی دارد که به کاربردهای مثل و انواع آن، کاربردهای مثل و پیامدهای آن برای تعلیم و تربیت را مورد بررسی و کنکاش قرار دهد (ثواب، ۱۳۷۶، ص ۶).

۱-۳- ضرورت تحقیق :

هر نظام تعلیم و تربیتی یک سری اهداف غایی- کلی- آموزشی دارد، در نظام تربیتی قرآن اهداف به شکل غایی، کلی و آموزشی ترسیم شده و هدف نهایی در این نظام تعلیم و تربیتی دست یابی انسان به رشد و کمال معنوی و قرب الهی است. قرآن به لحاظ اینکه کتاب انسان ساز و دارای تمامی راهکارهای تربیتی برای رسیدن به اهداف بشری می باشد دارای شیوه های مختلف و منسجم می باشد یکی از این شیوه ها بهره گیری از مثل می باشد و در

اکثر آیاتی که در آن پیرامون مثل صحبت شده است افراد دعوت به تعقل - تفکر، استدلال و هدایت شده اند و این همان ویژگی منحصر به فرد مثل را نمایان می سازد. اسلام دین خودشناسی است و آموزش در اسلام امری مستمر و مداوم است و اصل دیگر آن آگاهی بخشی است، در حدیثی از رسول اکرم می خوانیم، امثال قرآن یکی از وجوبات پنجگانه نزول آن ذکر شده است.

بشر امروزی دچار نوعی چالش معنوی شده است و یکی از خصایص بشر غفلت می باشد شاید بتوان گفت بهره گیری از متون ارزشمند دینی و سرچشمه قراردادن آنها می تواند به نوعی راهگشا باشد.

قرآن همیشه و برای همه کس مطالب نو و تازه دارد و با مرور زمان کهنه نمی شود و هیچگاه نباید به آنچه مفسران عالیقدر تا کنون گفته و نوشته اند بسنده کرد که این خود قدرشناسی از قرآن و عدم معرفت کافی نسبت به این عطیه بزرگ و بی بدیل الهی است. قرآن کلام وحی، کلام خداوند و کلام خالق انسان است. عام است و فراگیر، که در کلیات و حتی بسیاری از جزئیات حیات بشر به عالمانه ترین شیوه ها وارد شده است، «و نزلنا علیک الکتاب تبیاناً لکل شیء و هدی و رحمة و بشری للمسلمین» (نحل ۸۹) قرآن کتاب هدایت است. «ذلک الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین» (بقره/۲) این تنها هدف نزول رسالت قرآن و بعثت پیامبران است و البته لازمه هدایت تربیت است. قرآن راه را می نمایاند، «ان الدین عندالله الاسلام». (ال عمران/۱۹) اما به این نیز بسنده نمی کند و با برترین شیوه ها و روش ها انسان را گام به گام در این طریق راهنمایی می کند. به او می آموزد که چگونه این حیات مادی و معنوی را به حیات طیبه الهی بدل کند. در حقیقت قرآن هم مربی و هم هادی انسان است. وقتی از انسان سخن می گوید، چنان از اسرار پر رمز و راز او پرده بر می دارد که هیچ انسان شناسی را یارای چنان ادعایی نیست. او را با تمام جوانب و ابعاد، ویژگی های فطری، نقاط

قوت و ضعف و توانمندی‌ها و استعدادهایش باز می‌شناساند. روش‌ها و شیوه‌های تربیتی ارائه شده توسط قرآن بسیار متنوع است و کاربرد هر کدام از آنها به مقتضای حکمت الهی، بر حسب موارد و شرایط و حالات افراد و گروه‌ها متفاوت می‌باشد. توجه مستقیم خطابات قرآنی و بقیه کتب آسمانی به انسان، نشان از توجه عمیق و دقیق همه ادیان الهی به ویژه اسلام به نفس انسانی و ابعاد مختلف وجودی او است. توجه اسلام به ابعاد فردی انسان، اعم از بعد عاطفی (وجدان، امیال، غرایز، احساسات و...) عقلانی (خرد، دانش، شناخت، افکار، عقاید و...) رفتاری و نیازهای زیستی، روحی، روانی، عاطفی و... او، نشانگر این اهمیت است.

از آنجا که دین ارائه شده توسط کتب آسمانی و انبیاء الهی، به ویژه قرآن و پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله -، برنامه زندگی بشر می‌باشد، پس منطقاً این برنامه باید بر تمام شئون زندگی او منطبق باشد. در قرآن و سنت برای انسان یک برنامه زندگی کاملاً منسجم و منظم طراحی شده است. به همین منظور تربیت در اسلام دارای راه و رسم منسجم و کاملی است. انسان برای بهره بردن از آن برنامه کامل، سالم و همه جانبه باید تحت یک تربیت صحیح و البته فراگیر به نحوی که تمام طول عمر او همه جوانب و ابعاد انسانی‌اش را در بر گیرد، باشد. بعضی از فلاسفه تعلیم و تربیت چون «امانوئل کانت» معتقدند: برخلاف آنچه مردم تصور می‌کنند تعلیم و تربیت بزرگ‌ترین و دشوارترین مسائل مبتلا به انسان است. او در بین ابداعات بشر دو مورد را از بقیه مشکل‌تر می‌داند، هنر مملکت‌داری یعنی حکومت، و هنر تعلیم و تربیت و معتقد است، مردم هنوز درباره معنای واقعی این دو اختلاف نظر دارند (کانت، ۱۳۶۳، ص ۱۱). دورکیم جامعه‌شناس معروف، تعلیم و تربیت را یک نظریه علمی می‌داند (شکوهی، ۱۳۷۵، ص ۵۸). به اعتقاد برخی دیگر از صاحب نظران، تربیت فعالیتی مداوم، جامع (توجه به همه آنچه برای به کمال رسیدن انسان لازم است، همه ابعاد وجودی و نیازهای

فردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی انسان) و برای همه (فرد فرد جامعه) و برای رشد و تعالی و تکامل انسان و غنای فرهنگی و تعالی جامعه است (فیوضات، ۱۳۷۴، ص ۲۱).

دقت در ابعاد مختلف تربیت، به خصوص در بعد اهداف، مبانی، اصول، روش‌ها و... و اهمیتی که در دین مقدس اسلام به این امور در زمینه مسائل تربیتی داده شده است، مسئولیت صاحب نظران مسلمان تعلیم و تربیت را دو چندان کرده است. مریبان متعهد و مسلمان همیشه به این مهم می‌اندیشند که، در مقابل تفکر سکولاریسم^۱ در تمام زمینه‌ها از جمله در تعلیم و تربیت کمتر مباحثی است که برای تکمیل کردن آن نیازی به قرآن و سنت نباشد. آنها در مقام مبارزه جدی با تعلیم و تربیت سکولار^۲ که اساساً منابع اسلامی حتی قرآن را منبع مناسبی برای مطالعه در این زمینه‌ها نمی‌دانند، به این فکر افتاده‌اند تا از این منابع غنی که به خصوص در زمینه تربیت انسان حرف آخر را زده‌اند، بیش از گذشته بهره ببرند. ارتباط قرآن با علم تعلیم و تربیت را حداقل به دو صورت می‌توان تصویر کرد:

۱. بهره بردن علم تربیت و تعلیم در مراحل مختلف (از مباحث نظری تا به کارگیری یافته‌های آن در عمل)، از قرآن. ۲. استفاده از یافته‌های علم تعلیم و تربیت در فهم بهتر مباحث تربیتی قرآن و به کارگیری بهتر آن در مرحله عمل. به اعتقاد برخی از متخصصان تعلیم و تربیت، بحران تربیتی موجود در جهان، به ویژه جهان اسلام، محصول جدایی غیر منصفانه نظام تربیتی موجود از منابع اصیل و حیانی است. آنها تنها راه نجات از این بحران را، که به معنای نجات بشریت به تمام معنا است، روی‌آوری مجدد به منبع لایزال الهی خصوصاً در حوزه تعلیم و تربیت می‌دانند. همچنان که گفته شد در علم تعلیم و تربیت مباحث متعددی مطرح است که قرآن منبع مطالعاتی بسیار خوبی در آن زمینه‌ها می‌تواند باشد. یکی از این زمینه‌ها

¹ - Secularism

² - secular Education

بکارگیری تمثیل های قرآنی در تعلیم و تربیت است که می تواند رهنمودهای مثبتی برای درک مفاهیم تربیتی و اصول و اهداف و روشهای تربیتی ارائه کند.

۱-۴-اهداف تحقیق:

۱- تبیین انواع و ویژگی های تمثیل های قرآنی

۲- مناسبت انواع تمثیل در تبیین مفهوم تربیت و ابعاد آن

۳- کاربردهای تربیتی تمثیل های قرآنی

۱-۵- سوالات تحقیق :

۱- تمثیل های قرآنی چند قسم هستند و از چه ویژگی های اساسی برخوردارند؟

۲- چه نوع تمثیل های قرآنی برای تبیین مفهوم تربیت و ابعاد آن مناسبند؟

۳- چه کاربردهای از تمثیل های قرآنی برای تعلیم و تربیت می توان ارائه کرد؟

۱-۶- روش تحقیق :

برای انجام یک پژوهش روش های مختلفی وجود دارد که یکی از آنها روش اسنادی است که در این پژوهش از آن استفاده شده است . در این روش محقق به جمع آوری اطلاعات با طرح و نقشه پرداخته واطلاعات به دست آمده را پس از گرد آوری تجزیه و تحلیل نموده ومعمولاً این روش درباره تحلیل نظریات وآراء صاحب نظران صورت می پذیرد.

با توجه به تقسیم بندی تحقیقات بر اساس هدف این تحقیق یک تحقیق بنیادی است. از لحاظ ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی و از میان تحقیقات توصیفی از نوع تحقیق تحلیل محتوا است. این نوع تحقیق به منظور توصیف عینی و کیفی محتوای مفاهیم به صورت نظام دار انجام می شود. در واقع قلمرو این تحقیق را متنهای مکتوب و شفاهی در باره موضوعی خاص تشکیل می دهد نظیر کتاب ها مقاله ها روزنامه ها و سخنرانی ها. در چنین تحقیقی محقق به دنبال تجزیه و تحلیل و توصیف مطالب است (احمد رضا نصر، ۱۳۸۶).

در این تحقیق عناصر و مطالب مورد نظر به شیوه ی کیفی جمع آوری شده است پس از فیش برداری طبقه بندی می شوند. سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرند.

این تحقیق در صدد تبیین مثل های قرآن فوائد مثل و بهره گیری از آن و کاربرد تمثیل های قرآنی برای طراحی اهداف، اصول، روشهای تربیتی می باشد از آنجا که موضوع این تحقیق مربوط به زمان گذشته و حال است و محقق سعی دارد اندیشه های اندیشمندان رشته علوم قرآن و قرآن پژوهان در گذشته و حال را با مراجعه به منابع موجود مورد بررسی قرار دهد بنابراین در این تحقیق مناسب ترین راه رسیدن به اهداف و نتایج تحقیق شیوه «اسنادی» می باشد. با توجه به ماهیت روش پژوهش که اسنادی می باشد جهت گردآوری اطلاعات از آثار و نمونه های قرآن پژوهان و مفسرین و تحقیقات انجام شده در زمینه تمثیل های قرآن و نقش آن در تعلیم و تربیت استفاده شده است. بدین منظور آثار مربوطه مطالعه گردیده فیش برداری شده سپس نظرات آنان ابتدا توصیف و تحلیل شده و در برخی موارد با یکدیگر مقایسه گردیده بنابراین از روش فیش برداری برای گردآوری اطلاعات در این پژوهش استفاده شده است. همچنین برای دستیابی به سایر پژوهش های انجام شده از طریق شبکه ی اینترنت اقدام به گردآوری اطلاعات سایر پژوهشگران شده است.

۱-۷- تعریف اصطلاحات و مفاهیم :

تمثیل :

توصیف یک چیزی است زیر پوشش چیزی دیگر تمثیل برای رسیدن به اهداف نهایی خود از نماد های دیگر سود می جوید. این واژه در زبان عربی به معانی دیگری نظیر سخن، حدیث، پند، عبرت و صفت و غیره بکار رفته است ، و در اصطلاح جمله مختصری است که در بر دارنده تشبیه یا مضمون حکیمانه باشد و سبب روانی لفظ و روشنی معنی و لطف ترکیب، شهرت یافته و همگان آن را بدون یا اندک تغییری در محاوره بکار می برند.

تعلیم و تربیت:

تربیت از ریشه رب، یرب در معانی زیر آمده است: پروردن، سرپرستی، رهبری کردن، رساندن به فرجام (نه به فرجام رساندن)، نیکو کردن، به تعالی و کمال رساندن، ارزنده ساختن، از افراط و تفریط در آوردن و به اعتدال بردن، استوار و متین کردن، و در نهایت اگر در مورد انسان به کار افتد جامع ترین معنایش فرهیختن اوست (عفیفی، ۱۳۸۰، ص ۸۹).

تعلیم نیز مصدر باب تفعیل است و از ماده ی علم مشتق شده است و در لغت به معنی یاد دادن است و معنی اصطلاحی تعلیم همان یاد دادن است (صانعی، ۱۳۷۸، ص ۳).